

LUBLIN SCIENCE
AND TECHNOLOGY
PARK S.A.

LUBELSKI
PARK
NAUKOWO
TECHNOLOGICZNY

MARIA
CURIE-SKŁODOWSKA
UNIVERSITY

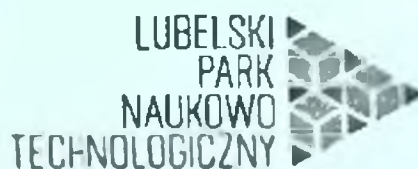

UMCS

International research
and practice conference

MODERN PHILOLOGY: RELEVANT ISSUES AND PROSPECTS OF RESEARCH

Lublin, Republic of Poland
October 20-21, 2017

**Maria Curie-Skłodowska
University**

**Lublin Science
and Technology Park S.A.**

International research and practice conference

**MODERN PHILOLOGY: RELEVANT ISSUES
AND PROSPECTS OF RESEARCH**

October 20-21, 2017

**Lublin, Republic of Poland
2017**

International research and practice conference «Modern philology: relevant issues and prospects of research» : Conference proceedings, October 20-21, 2017. Lublin: Izdevniecība «Baltija Publishing». 204 pages.

Organising Committee

- dr inż. Arkadiusz Małek, Dyrektor Działu Rozwoju, Lubelski Park Naukowo Technologiczny S.A.
- dr hab. Arkadiusz Bereza, prof. nadzwyczajny, Prorektor ds. Ogólnych UMCS
- prof., dr hab. Jan Adamowski, profesor nadzwyczajny Kierownik Zakładu Kultury Polskiej UMCS
- prof., dr hab. Maria Cymborska-Leboda, profesor zwyczajny Kierownik Zakładu literatury i kultury Rosyjskiej XX-XXI w. UMCS
- prof., dr hab. Henryk Gmiterek, profesor zwyczajny Zakład historii XVI – XVIII w. UMCS
- dr hab. Mariusz Korzeniowski, profesor nadzwyczajny UMCS Kierownik Zakładu Historii krajów Europy Wschodniej UMCS

Each author is responsible for content and formation of his/her materials.
The reference is mandatory in case of republishing or citation.

Вульгарна і табуїтована невербаліка в сучасному українському комунікативному просторі	
Осіпова Т. Ф.	192
Contemporary language culture of virtual environment	
Sokolova K. V., Medynska S. I.	197
Компаративний аналіз лексико-семантичних полів емотивів жах-радість на матеріалі поезій Аркадія Казки	
Янченко Ю. А.	199

ВУЛЬГАРНА І ТАБУЙОВАНА НЕВЕРБАЛІКА В СУЧАСНОМУ УКРАЇНСЬКОМУ КОМУНІКАТИВНОМУ ПРОСТОРІ

Осіпова Т. Ф.

кандидат філологічних наук, доцент, докторант кафедри української мови

Харківського національного педагогічного

університету імені Г.С. Сковороди

м. Харків, Україна

Невербальна комунікація в сучасному міжкультурному середовищі відіграє важливу роль як один з основних засобів спілкування, виконуючи не лише супроводжувальну до мовлення, ілюстративну функцію, але й власне мовну. Невербальні засоби, як відомо, мають певні переваги перед вербальними: «вони сприймаються безпосередньо і тому сильніше впливають, незважаючи на свою короткотривалість; вони передають найтонші відтінки ставлення, оцінки, емоції» [6, с. 139].

Багатоаспектність вивчення невербальних засобів комунікації репрезентована в психолінгвістичних, лінгвосеміотичних, культурологічних працях. Соціальна природа невербальної комунікації зумовлює формування невербальної комунікативної поведінки індивідуума в соціумі, що регулюється певними законами і правилами спілкування. «У зв'язку із цим аналіз структури, змісту індивідуальної невербальної поведінки – це ще один із засобів діагностики рівня розвитку особистості як суб'єкта спілкування» [5, с. 5].

Феномен *табу* постає складним соціокультурним явищем, «яке регулює взаємовідносини між індивідами в суспільстві й запобігає суспільному занепаду» [2, с. 47]. Уперше описане в працях Д. Фрезера [10], Е. Тайлора [9], З. Фрейда [11], табу фрагментарно студіювалося зарубіжними та українськими фахівцями (К. Аллан, О. Бабаєва, Ф. Бацевич, Кр. Бейлі, К. Берідж, Х. Вебстер, Р. Газізов, Дж. Глісон, Т. Джей, Ю. Єловська, Д. Зеленін, Н. Мечковська, В. Півнюк, Я. Попова, А. Редкліфф-Браун, О. Рутер, Л. Фроляк, К. Харріс,

Г. Шредер та ін.), однак «наявні методики не здатні охопити все розмаїття цього феномена, тому перспективною є потреба ґрунтовної деталізації, систематизації теоретичних засад, спостереження за соціокультурними чинниками, що породжують табу в мовленні» [2, с. 7].

Ураховуючи специфіку табу як «неписаних законів» певної соціальної спільноти, що передаються з покоління в покоління і «являють собою частину соціального кодексу будь-якого суспільства, яка визначає застереження щодо неприйнятних для цього суспільства дій» [7, с. 15], формально співвідносимо його з природою *фразеологізму* (у широкому розумінні) як засобу акумуляції і трансляції комунікативного досвіду певного етносу, здатним впливати на формування стереотипів національної поведінки.

Розмовне мовлення, як відомо, відображає всю сукупність проявів людської особистості, є найсприятливішим ґрунтом для реалізації мовної експресії та застосування різноманітних лексичних засобів його творення. Отже, дослідникові не варто обмежуватись у відборі мовного матеріалу, оскільки «у мові повинно бути все: від літературного ядра до крайнього розмовного маргінесу» [8, с. 5–6]. У цьому аспекті привертає увагу *сленгова фразеологія* сучасного мовця, що є предметом цього дослідження.

Мета наукової розвідки – визначити способи актуалізації табу в сучасному українському сленговому мовленні та з'ясувати особливості використання мовного коду як носія експліцитної та імпліцитної інформації, що фіксує і передає невербальний комунікативний досвід етносу.

Загальновідомо, що вербальну та невербальну комунікацію визначають як нерозривні складники комунікативного процесу, припускаючи можливість взаємних переходів, трансляцій, а поєднання цих складників називають «подвійним кодуванням». Із метою досягнення комунікативного успіху, вербальні та невербальні коди, що використовують комуніканти, мають бути зрозумілими й прийнятними як для адресата, так і для адресанта [Див. про це: 6, с. 44].

Основними механізмами мовного оформлення табу прийнято вважати *евфемізацію* та *дисфемізацію* табуйованих понять – *вульгаризмів*, до яких найчастіше долучають лексичні одиниці, що стосуються біологічної природи людини (частини тіла, секс, фізичні або психічні вади тощо) або її суспільної поведінки (комунікативні контакти і дії, зовнішні прояви негативних і позитивних емоцій та їхні оцінні номінації і т. ін.).

Заборони прямого називання, як правило, мотивуються морально-етичними, релігійними, певними нормативними чинниками й стимулюють утворення евфемізмів, що «дають можливість описати дійсність непрямим способом і постійно перебувають у зв'язку дозволеного – забороненого, що й призводить до стилістичного зниження самого евфемізму та перетягання на себе культурної заборони із замінюваного поняття» [4, с. 87].

Усупереч академічним постулатам про мовні табу як такі, що нейтралізують негатив, з'ясовуємо, що дисфемізми, незважаючи на протилежну функцію в мовленні – зумисне викривлення слів з метою надання їм грубого значення, – також беруть участь у процесі табування. Підтримуємо думку, що «практично будь-яку дію, будь-який предмет можна представити у вульгаризованому вигляді через використання дисфемізму, який зберігає табу-сему» [3, с. 87].

Позитивно-іронічно забарвленими видаються соматичні номінації зовнішності людини, порівн.: *м'яке місце* (сідниці) [8, с. 201], *трудовий мозоль* (великий живіт) [8, с. 196], натомість такі, як *кегли* (ноги) [8, с. 157], *м'ясорубка* (рот) [8, с. 201], *шафа двоходерна, трьохдерна* (кремезна, огрядна людина, переважно про чоловіка) [8, с. 332], *пальці віялом, зуби шифером* (жест як ознака владної та грошовитої людини) [8, с. 221] сприймаються негативно, що підтверджується контекстуально, порівн.: *...дві шафи, що стоять біля дверей і пильно за мною стежать...* (А. Дністровий); *Оце м'ясорубка! Як вовча паща!* (з усн. мовл.).

Дисфемічна репрезентація певних особливостей або вияву внутрішнього стану відбувається засобом омовлення невербальних параметрів, порівн.:

стояти матом (у незвичній позі) [8, с. 190], *ноги матом* (криві ноги) [8, с. 190], *очі матом* (очі візнобіч, несфокусований погляд) [8, с. 190], *слабка на передок* (німфоманка; дівчина з підвищеними сексуальними потребами) [8, с. 226], *бути на морозі* (демонстративно виражати байдужість) [8, с. 197], *бути на умняку, впасти в умняк* (перебувати в задумі, зробити розумний вигляд обличчя) [8, с. 301] і т. ін., порівн.: *Ти знаєш, що Оксанка слабка на передок, тому кидається на кожного чоловіка, якого бачить* (з усн. мовл.); *Вася – на морозі, даун вузьколобий!* (А. Дністровий).

Евфемізія комунікативних контактів і дій з актуалізацією невербального компонента буває асоціативно співвідсною або невмотивованою, порівн.: *присісти на вуха* (набридати розмовами) [8, с. 253], *губу розкатати* (мати амбіції або безпідставні сподівання) [8, с. 102], *косити трин-траву* (збирати коноплі) [8, с. 294], *дати під хвіст* [8, с. 315], *кинути палку* (провести статевий акт) [8, с. 221], *манну кашку стерти* (сперму) [8, с. 189], *підрихтувати табло* (побити) [8, с. 287] і т. ін. – значення мотивується певними спільними ознаками більшою або меншою мірою. Разом з тим, такі фраземи, як: *книги читати* (випивати) [8, с. 163], *вішати локину* (брехати) [8, с. 85], *дати бокал пива* (вдарити) [8, с. 105] видаються семантично завуальованими, що посилює їхній статус як евфемізмів.

Дисфемізація більшою мірою стосується номінацій, що спрямовані на омовлення агресивних дій або неприязних тактильних, ольфакторних контактів, зокрема: *заліпити дупло* (змусити замовкнути) [8, с. 137], *дати по рогах* (вдарити по голові) [8, с. 263], *обламати роги* (принизити, побити) [8, с. 263], *нюхати кеди* (погроза, проганяти) [8, с. 213], *фейсом об тейбл* (погроза побити) [8, с. 304], *дати по шарабану* (бити по голові, спричинити головний біль) [8, с. 331], *дерти лаха* (висміювати) [8, с. 108], *впасти на хвіст* (приєднатися до товариства) [8, с. 314], порівн.: *Вона з ними трішки потоваришувала, більше з Павуком, бо Семпл попервах доволі жорстко дер з неї лаха* (Л. Дереш); *Йому треба дати по рогах, чесне слово!* (Ю. Андрухович).

Оцінка ситуації також відбувається шляхом омовлення невербальних параметрів, порівн.: *як два пальці обісцяти* (дуже просто) [8, с. 214], *впасти нижче плінтуса* (утратити авторитет) [8, с. 87, 238], порівн.: *А Ви, Юре ... кзм ... взагалі! Впали в моїх очах, кзм ... нижче плінтуса!* (Л. Дереш).

При цьому табуїзація репрезентує досить гнучкий механізм – в одному випадку невербальний компонент вербалізується, порівн.: *зарядити в челюсті* (вдарити по обличчю) [8, с. 325], в іншому – асоціюється, порівн.: *пісятися від сміху* (сильно сміятися) [8, с. 237].

Отже, міждисциплінарний підхід у сучасній лінгвістиці надає можливість виявити нові функціональні можливості невербальних засобів комунікації, репрезентованих у мовленні, зокрема й унаслідок його часткової табуїзації, що модернізує процеси смислотворення в сучасному українському комунікативному просторі.

Література:

1. Газизов Р. А. Коммуникативные табу в немецкой лингвокультуре / Рафаель Аркадьевич Газизов // Вестник Челябинского государственного университета. Филология. Искусствоведение : [науч. журн.]. – 2011. – № 51. – С. 37–40.
2. Словська Ю. В. Табу в мовленнєвій практиці українців: дис. на здобуття ... канд. філол. наук: спец. 10.02.01 «Українська мова» / Юлія Володимирівна Словська. – Кривий Ріг, 2017. – 221 с.
3. Жельвис В. И. Поле брани: Сквернословие как социальная проблема в языках и культурах мира. – Москва : Ладомир, 2001.
4. Клепуц Л. Естетика художнього слова та соціокультурні табу / Леся Клепуц // Вісник Львівського державного університету : Серія : Філологія : [зб. наук. пр.]. – 2009. – Вип. 46. – Ч. 1. – С. 155–161.
5. Лабунская В. А. Невербальное поведение: (Социально-перцептивный подход) / Вера Александровна Лабунская. – Ростов: Изд-во Ростов ун-та им. М. А. Суслова, 1986. – 234 с.

6. Осіпова Т. Ф. Параметри вербальної і невербальної комунікації в українських пареміях: дис. на здобуття ... канд. філол. наук: спец. 10.02.01 «Українська мова» / Тетяна Федорівна Осіпова. – Харків, 2010. – 210 с.
7. Попова Я. В. Коммуникативная обработка табуированных речесмыслов в институциональном дискурсе : дисс. ... канд. филол. наук : 10.02.19 / Яна Викторовна Попова. – Красноярск, 2014. – 240 с.
8. Словник сучасного українського сленгу / упоряд. Тетяна Михайлівна Кондратюк. – Харків, 2006. – 350 с.
9. Тайлор Э. Б. Первобытная культура / Эдвард Бёрнетт Тайлор : [пер. с англ. Д. А. Коропчевского]. – М. : Политиздат, 1989. – 573 с.
10. Фрэзер Дж. Дж. Золотая ветвь : Исследование магии и религии / Джеймс Джордж Фрэзер; [пер. с англ. М. К. Рыклина]. – 2-е изд. – М. : Политиздат, 1986. – 703 с.
11. Фрэйд З. Тотем и табу. Психология первобытной культуры и религии / Зигмунд Фрэйд ; [пер. с нем. М. В. Вульфа] . – СПб. : Азбука-классика, 2005. – 222 с.